

Μουσικό Ποίημα

περιοδική έκδοση
του συλλόγου φοιτητών
του τμήματος
μουσικών σπουδών του Α.Π.Θ.
τεύχος 1/92/Φεβρουάριος 1992
Θεσσαλονίκη

ΕΚ ΠΡΩΤΗΣ ΟΨΕΩΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗ (PRIMA VISTA)

– Ικανότητα εκτέλεσης ή και Τεχνική ερμηνείας; –

Το παρόν άρθρο συνοψίζει τις προσωπικές απόψεις του συντάκτη του για την prima vista εκτέλεση, που διαμορφώθηκαν ως αποτέλεσμα της πολύχρονης εμπειρίας του στο ιδιαίτερο αυτό πεδίο μουσικής πράξης.

1. Ως «εκ πρώτης όψεως ανάγνωση» («prima vista») ορίζεται γενικά η ταύτιση της πρώτης (και για μας, και κάθε) ανάγνωσης ενός μουσικού έργου με την εκτέλεσή του.

2. Πριν ασχοληθούμε ειδικότερα με την prima vista είναι σκόπιμο ν' αναφερθούμε συνοπτικά στη φύση της μουσικής εκτέλεσης.

Η μουσική εκτέλεση είναι μια μεσική λειτουργία με φορέα τον εκτελεστή και με σκοπό τη μετατροπή της γραπτής μορφής ενός μουσικού έργου στο ηχητικό της ανάλογο. Ο βαθμός προσωπικής παρέμβασης του εκτελεστή στην λειτουργία αυτή είναι που διαφοροποιεί την εκτέλεση από την ερμηνεία. Στην πρώτη, ο εκτελεστής περιορίζεται στην ακριβή μετάφραση του περιεχομένου (μουσικού έργου) από τη μια γλώσσα (νότες) στην άλλη (ήχοι), ενώ στη δεύτερη παρεμβάλλει και εμπλουτίζει αυτή τη μετάφραση με στοιχεία που προκύπτουν από την προσωπική σχέση που ως αυτόνομη οντότητα (και όχι μόνον ως μέσο) ανέπτυξε με το μουσικό έργο. Στην πρώτη περίπτωση η μεσική λειτουργία διατηρείται, στο μέτρο του δυνατού πάντοτε, ανόθευτη, ενώ στη δεύτερη όχι. Η τελευταία, όμως, μπορεί ν' αποδειχθεί πιο αυθεντική σε σχέση με το ίδιο το έργο. Αυτό, γιατί κατά την καταγραφή του

ζωντανού στη σκέψη του συνθέτη, μουσικού έργου σε μουσική σημειογραφία χάνεται ένα μέρος της ενέργειας, της ζωτικότητάς του λόγω ενεργειακού υποβιβασμού και γι' αυτό ο εκτελεστής καλείται με τη διαίσθηση και την προσωπική του σχέση με το έργο ν' αναπληρώσει αυτό το κενό.

3. Η prima vista είναι και αυτή μουσική εκτέλεση, με τη διαφορά πως η χρονική απόσταση μεταξύ ανάγνωσης και εκτέλεσης του έργου είναι σχεδόν μηδενική (στην καλύτερη περίπτωση μερικά δέκατα του δευτερολέπτου). Ο εκτελεστής καλείται να επιτελέσει τη μεσική λειτουργία του στον ελάχιστο δυνατό χρόνο.

Μόλις το μάτι συλλάβει ένα γραπτό σημείο της παρτιτούρας (αίσθηση), μεταφέρει την πληροφορία στον εγκέφαλο, όπου γίνεται η αναγνώριση του σήματος (συναίσθηση). Στη συνέχεια δίνεται εντολή στους μύες εκείνων των τμημάτων του σώματος που σχετίζονται με την εκτέλεση (χέρια, πόδια, φωνητικές χορδές) να παράγουν τις κινήσεις εκείνες που θα έχουν ως αποτέλεσμα την παραγωγή του ηχητικού αναλόγου του γραπτού σημείου.

Κάτι τέτοιο, βέβαια, προϋποθέτει άπταιστη γνώση και των δύο γλωσσών, της μουσικής παρασημαντικής δηλαδή και του ρεπερτορίου κινήσεων που παράγουν συγκε-

κριμένους ήχους που αντιστοιχούν στα σημεία της πρώτης.

4. Αν και είναι σαφές, λοιπόν, ότι η *prima vista* είναι η πρακτική εκείνη μουσικής εκτέλεσης όπου οι διαδικασίες ανάγνωσης και εκτέλεσης ενός μουσικού έργου επιταχύνονται στο μέγιστο βαθμό, ώστε σχεδόν να ταυτίζονται, η αντιμετώπισή της, ωστόσο, από την επίσημη εκπαιδευτική διαδικασία της έντεχνης ευρωπαϊκής μουσικής εδώ και δεκαετίες είναι αυτή μιας περιθωριακής πρακτικής.

Δεν συνέβαινε, όμως, πάντοτε αυτό. Ένας ερασιτέχνης μουσικός της εποχής του Haydn ήταν λίγο-πολύ σε θέση να εκτελεί ένα σύγχρονό του έργο *prima vista*. Αργότερα, όμως, λόγω της ανάπτυξης της τεχνικής εκτέλεσης στα περισσότερα όργανα, περιορίστηκε ο αριθμός αυτών των ατόμων. Γενικά, όσο το βάρος της μουσικής ζωής έπεφτε βαθμηδόν στην εκτέλεση, τότε η *prima vista* εγκαταλείπεται ως πρωτόγονο είδος μουσικής πράξης.

Η άποψη που λίγο-πολύ επικρατεί στην επίσημη μουσική εκπαίδευση σήμερα είναι η εξής: «η *prima vista* είναι μια ικανότητα εκτέλεσης που όποιος την έχει, καλώς την έχει, όποιος, όμως, δεν την έχει δεν είναι ανάγκη να την αποκτήσει, αφού δεν θα τη χρειαστεί ιδιαίτερα». Και γιατί να τη χρειαστεί, αφού η φιλολογία κάθε οργάνου είναι πια αποκρυσταλλωμένη. Τέτοιες απόψεις επικρατούν στα Ωδεία μας (υπενθυμίζουμε ότι το γαλλικό αντίστοιχο της λέξης έχει την ίδια ετυμολογία με τη λέξη «κονσέρβα») γι' αυτό στερούν στους μαθητές τους το πιο σημαντικό: τη ζωντανή και αυθόρμητη μουσική πράξη.

Σε σχέση με το ίδιο θέμα, καλλιεργείται επίσης και ο εξής μύθος: «όσο περισσότερο χρόνο δαπανήσει κάποιος για τη μελέτη ενός μουσικού έργου τόσο καλύτερη θα είναι η εκτέλεσή του στο έργο αυτό». Κάτι τέτοιο, βέβαια, μπορεί να ισχύει για κά-

ποιους, για άλλους όμως, όχι. Από ένα σημείο και πέρα, μάλιστα, τέτοιες παραινήσεις υποβοηθούν στην ανάπτυξη μιας επικίνδυνης οκνηρίας, αφού θεωρητικά μπορεί κανείς ν' ασχολείται με το ίδιο έργο όλη τη ζωή νομίζοντας πως έτσι θα το κατακτήσει αναγκαστικά, ενώ στην πραγματικότητα στερεί από τον εαυτό του την ίσως περισσότερο γόνιμη γνωριμία του με άλλα έργα.

5. Το κύριο επιχείρημα ενάντια στην *prima vista* εκτέλεση εδράζεται στο γεγονός ότι ο εκτελεστής δεν έχει σχεδόν καθόλου χρόνο να σκεφτεί πώς θα χειριστεί καλύτερα τις τεχνικές και εκφραστικές απαιτήσεις του έργου, όλα γίνονται αυτόματα. Αν, όμως, η εκτέλεση απαιτεί ακριβή μετάφραση του κειμένου σε ήχους, τότε η *prima vista* ενδείκνυται περισσότερο από την προετοιμασμένη εκτέλεση, αφού στην πρώτη η μετάφραση είναι αυτόματη, ενώ στη δεύτερη «νοθεύεται» από τη «σκέψη» του εκτελεστή. Αγνοείται, όμως, ένα πολύ σημαντικό γεγονός στο θέμα αυτό: αν στην *prima vista* εκτέλεση ελαχιστοποιείται ο χρόνος μεταξύ ανάγνωσης και εκτέλεσης, μεγιστοποιείται, αντίθετα, η ένταση του εκτελεστή στο έργο που επιτελεί. Και είναι αυτή η μεγιστοποίηση της έντασης που την κάνει ισότιμη με κάθε άλλη εκτέλεση.

6. Για μας η *prima vista* εκτέλεση είναι σαφώς μια ικανότητα και ως τέτοια μπορεί ν' αποκτηθεί, μέσα από εξάσκηση, από τον καθένα. Και από τη στιγμή που δεχόμαστε πως βρισκόμαστε σ' αυτόν τον κόσμο για να προσλάβουμε εμπειρίες αναγκαίες για την εξέλιξή μας, οφείλουμε ν' αναπτύξουμε κάθε δυνατή ικανότητα. Είναι πολύ καλό να μπορούμε να εκτελούμε ένα μουσικό έργο άψογα με προετοιμασία μερικών ωρών, αλλά πολύ καλύτερο είναι να έχουμε το ίδιο αποτέλεσμα στον ελάχιστο δυνατό χρόνο. Αυτό είναι που αναπτύσσει η *prima vista*: ελαχιστοποίηση του χρόνου και μεγιστοποίηση της έντασης με την οποία εκτε-

λούμε ένα έργο. Επιδιώξη μας, όμως, δεν είναι απλά η αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την prima vista εκτέλεση. Εμείς προχωρούμε πιο πέρα και την προτείνουμε ως, έστω πειραματική, τεχνική ερμηνείας. Η ερμηνεία, ωστόσο, προϋποθέτει, όπως αναφέραμε, την προσωπική παρέμβαση του εκτελεστή στη μεσική λειτουργία της εκτέλεσης. Φαίνεται σχεδόν αδύνατο μέσα σε κλάσματα δευτερολέπτου ο εκτελεστής να εξασφαλίσει και άψογη τεχνικά και προσωπική εκφραστικά εκτέλεση δηλαδή ερμηνεία. Πόσο, όμως, αδύνατο να παιχθούν θα θεωρούσε ένας πιανίστας του 18ου αι. τα έργα του Liszt; Ίσως όσο και οι περισσότεροι από εμάς θεωρούμε το παραπάνω. Φυσικά για ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα πρέπει ο εκτελεστής όχι μόνο να γνωρίζει άπταιστα τη μουσική παρασημαντική (σημειογραφία) και κάθε συνδυασμό κινήσεων των μελών του σώματός του προς παραγωγή κάθε δυνατού ήχου, αλλά και να έχει μία ακριβή, γενική γνώση κάθε στοιχείου της μουσικής τέχνης.

Η prima vista εκτέλεση είτε ως ικανότητα εκτέλεσης είτε, πολύ περισσότερο, ως τεχνική ερμηνείας προϋποθέτει, αλλά και έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη ορισμένων φυσικών και πνευματικών ικανοτήτων: τέλεια ενεργοποίηση όλων των σωματικών

αισθήσεων και ιδιαίτερα της όρασης, της ακοής και της αφής· τέλεια λειτουργία του κυκλώματος «ερέθισμα – αντίληψη – αντίδραση», με άλλα λόγια τέλεια ανακλαστικά· καθολική και ακριβή γνώση κάθε όψης του φαινομένου «μουσική»· τέλεια αυτοσυγκέντρωση· ανεπτυγμένη διαίσθηση· ετοιμότητα, προσαρμογή, θέληση, τόλμη, αντοχή και μια γενικότερη πνευματική καλλιέργεια και ανάπτυξη.

7. Φυσικά τα παραπάνω φαίνονται αφύσικα εξιδανικευμένα. Ας μην ξαφνιαστούμε, όμως, όταν κάποτε εμφανισθούν τέτοιοι χαρισματικοί μουσικοί που θα είναι σε θέση να ερμηνεύουν με τον πιο θαυμαστό τρόπο έργα που θα βλέπουν για πρώτη φορά. Η ολοκλήρωση του ανθρώπου, πόσο περισσότερο μάλιστα ενός χαρισματικού ανθρώπου όπως είναι ο μουσικός, δεν έχει όρια. Όρια έχει μόνον η στενομυαλιά και η δειλία. Γνωρίζοντας τα παραπάνω, προτείνουμε αυτήν την, πειραματική έστω, τεχνική ερμηνείας σε εκείνους που έχουν τη θέληση και την αποφασιστικότητα να υποτάξουν και να μετουσιώσουν την ανθρώπινη φύση τους στη θεϊκή τους ουσία.

Σύνταξη – Καταγραφή:
Ηλίας Χρυσοχοΐδης, 31-10-91